

Course: Applied Business Statistics

Week 5

Chapter 3. Discrete Probability Distribution (1)

Lecturer: Udam Prang, PhD, MEd

មុខវិជ្ជា៖ ស្ថិតិវិភាគសេដ្ឋកិច្ចអន្តរជាតិ

សប្តាហ៍ទី៥

មេរៀនទី៣. បំណែងចែកប្រូបាប៊ីលីតេរបស់អថេរដាច់ (១)

គ្រូបង្រៀន៖ បណ្ឌិត ប្រាំង ឧត្តម

មាតិកា

---

១. រំលឹកពីអថេរចៃដន្យ (Review on Random Variables)

២. លក្ខណៈទូទៅរបស់បំណែងចែកប្រូបាប៊ីលីតេរបស់អថេរដាច់ (General Features of Discrete Probability Distribution)

៣. តម្លៃរំពឹងទុក និងគម្លាតស្តង់ដារ (Expected Value and Standard Deviation)

៤. ប្រភេទនៃបំណែងចែក (Types of Discrete Probability Distribution)

១. លើកពីអចេនចៃដន្យ

និយមន័យ

អថេរចៃដន្យ (Random Variable) សង្ខេបលទ្ធផលដែលអាចទៅរួចបន្ទាប់ពីការពិសោធន៍ ជាតម្លៃលេខ (Numerical Values) ។

ជាទូទៅ អថេរចៃដន្យ តាងដោយអក្សរ “X” ។

អថេរចៃដន្យ មានពីរប្រភេទ គឺ អថេរចៃដន្យដាច់ (Discrete Random Variable) និង អថេរចៃដន្យជាប់ (Continuous Random Variable) ។

អថេរចែងជន្យដាច់

អថេរចែងជន្យដាច់ (ហៅកាត់ថា អថេរដាច់) បង្ហាញជាតម្លៃលេខដែលអាចរាប់បាន (Countable Values) ។

ឧទាហរណ៍. អារចំនួនពីរ ត្រូវបានជ្រើសរើសម្តងមួយពីខ្សែចង្វាក់ផលិតកម្ម ហើយអារនីមួយៗអាចខូច (តាងដោយ D) ឬមិនខូច (តាងដោយ N) ។

លទ្ធផលដែលអាចទទួលបានពីការជ្រើសរើសអារទាំងពីរ (តាងដោយ S) រួមមាន៖

$$S = \{(D, D); (D, N); (N, D); (N, N)\}$$

អថេរចៃដន្យដាច់

តាង X ជាចំនួនអារ៉ែដែលខូច។ ដូច្នោះ តម្លៃដែលអាចទៅរួចរបស់អថេរ X រួមមាន៖

$$X = \{0; ១; ២\}$$

នេះមានន័យថា តម្លៃដែលអាចទៅរួចរបស់អថេរ X អាចស្មើនឹងសូន្យ, អាចស្មើនឹងមួយ
ឬ អាចស្មើនឹងពីរ។ តម្លៃលេខនេះ គឺអាចរាប់បាន។

→ ចំនួនអារ៉ែដែលខូច ជាអថេរដាច់។

អថេរចែងជន្យជាប់

អថេរចែងជន្យជាប់ (ហៅកាត់ថា អថេរជាប់) បង្ហាញជាតម្លៃលេខដែលមិនអាចរាប់បាន ឬ រាប់មិនអស់ (Uncountable Values) ។

ឧទាហរណ៍. សម្រាប់ការប្រឡងដែលមានរយៈពេលសរុប ៦០ នាទី, និស្សិតម្នាក់ៗ អាច ចំណាយរយៈពេលជាក់លាក់មួយ ក្នុងចន្លោះ ៦០ នាទី ដើម្បីបញ្ចប់ការប្រឡង។ រយៈពេលនេះ អាចស្មើនឹង ១៥ នាទី និង ១ វិនាទី, ២០ នាទី និង ៣០ វិនាទី, ៣០ នាទី និង ១៥ វិនាទី, ៥០ នាទី និង ១៥ វិនាទី។ល។ តែមិនត្រូវលើសពី ៦០ នាទីឡើយ។

អថេរចែងជន្យជាប់

តារាង X ជារយៈពេលដែលនិស្សិតត្រូវចំណាយដើម្បីបញ្ចប់ការប្រឡង។

ដូច្នោះ តម្លៃដែលអាចទៅរួចរបស់ X មានច្រើនរាប់មិនអស់ ១៥ នាទី និង ១ វិនាទី, ២០ នាទី និង ៣០ វិនាទី, ៣០ នាទី និង ១៥ វិនាទី, ៥០ នាទី និង ១៥ វិនាទី។ល។

→ រយៈពេលដែលនិស្សិតម្នាក់ៗ ត្រូវចំណាយដើម្បីបញ្ចប់ការប្រឡង គឺជា អថេរជាប់។

បំណែងចែកប្រូបាប៊ីលីតេរបស់អថេរណាមួយ

បំណែងចែកប្រូបាប៊ីលីតេរបស់អថេរណាមួយ (តាងដោយ X) បង្ហាញពីតម្លៃដែលអាចទៅរួចទាំងអស់របស់អថេរ X ជាមួយនឹងប្រូបាប៊ីលីតេនៃព្រឹត្តិការណ៍ដែលអថេរ X ស្មើទៅនឹងតម្លៃនីមួយៗ ទាំងនោះ។

នៅក្នុងមេរៀននេះ យើងនឹងចាប់ផ្តើមសិក្សាពីបំណែងចែកប្រូបាប៊ីលីតេរបស់អថេរដាច់។

២. លក្ខណៈទូទៅរបស់បំណែងចែកកម្រិតបរិច្ចាគ របស់អង្គការយូណេស្កូ

លក្ខណៈទីមួយ

ប្រូបាប៊ីលីតេនៃព្រឹត្តិការណ៍ដែលអថេរ X ស្មើទៅនឹងតម្លៃណាមួយក៏ដោយ ត្រូវស្ថិតនៅ ចន្លោះលេខសូន្យ និង លេខមួយ។

ក្នុងភាសាស្ថិតិ, យើងអាចសរសេរបានថា៖

$$0 \leq P(X=x_i) \leq 1$$

ក្នុងនោះ, i មានតម្លៃចាប់ពី 0 រហូតដល់ n ។

លក្ខណៈទីពីរ

ផលបូកនៃតម្លៃប្រូបាប៊ីលីតេទាំងអស់ដែលស្ថិតនៅក្នុងបំណែងចែក ត្រូវស្មើនឹងមួយ។

ក្នុងភាសាស្ថិតិ, យើងអាចសរសេរបានថា៖

$$\sum_{i=1}^n P(X = x_i) = P(X = x_1) + P(X = x_2) + \dots + P(X = x_n) = 1$$

៣. តម្លៃព័ត៌មាន និងគម្លាតស្តង់ដារ

តម្លៃរំពឹងទុក

តម្លៃរំពឹងទុក របស់អថេរ X គឺជា តម្លៃមធ្យម (Mean) នៃតម្លៃដែលអាចទៅរួចទាំងអស់ នៅក្នុងបំណែងចែក របស់អថេរ X ។

តម្លៃរំពឹងទុក របស់អថេរ X តាងដោយ $E(X)$ និងមានរូបមន្តដូចខាងក្រោម៖

$$E(X) = \sum x_i P(X = x_i)$$

គម្លាតស្តង់ដារ

គម្លាតស្តង់ដារ របស់អថេរ X គឺជា តម្លៃគម្លាតស្តង់ដារ នៃតម្លៃដែលអាចទៅរួចទាំងអស់ នៅក្នុងបំណែងចែក របស់អថេរ X ។

គម្លាតស្តង់ដារ របស់អថេរ X តាងដោយ $SD(X)$ និងមានរូបមន្តដូចខាងក្រោម៖

$$SD(X) = \sqrt{\sum (x_i - \mu)^2 P(X = x_i)}$$

ឧទាហរណ៍

ក្រុមហ៊ុនមួយ គ្រោងរៀបចំកម្មវិធីផ្តល់ប្រាក់លើកទឹកចិត្តប្រចាំឆ្នាំដល់បុគ្គលិកដែលខិតខំធ្វើការ។ អ្នកដែលបំពេញការងារបានចំណាត់ថ្នាក់ល្អប្រសើរ នឹងទទួលបានប្រាក់លើកទឹកចិត្ត ១០០ ដុល្លារ។ អ្នកដែលបំពេញការងារបានចំណាត់ថ្នាក់ល្អ នឹងទទួលបានប្រាក់លើកទឹកចិត្ត ៦០ ដុល្លារ។ អ្នកដែលបំពេញការងារបានចំណាត់ថ្នាក់មធ្យម នឹងទទួលបានប្រាក់លើកទឹកចិត្ត ៣០ ដុល្លារ។ អ្នកដែលបំពេញការងារបានចំណាត់ថ្នាក់ខ្សោយ មិនទទួលបានប្រាក់លើកទឹកចិត្តអ្វីឡើយ។

ឧទាហរណ៍

បទពិសោធន៍របស់ក្រុមហ៊ុនកន្លងមក បានបង្ហាញឱ្យឃើញថា ប្រូបាប៊ីលីតេនៃ ព្រឹត្តិការណ៍ដែលបុគ្គលិកម្នាក់ទទួលបានចំណាត់ថ្នាក់ល្អប្រសើរ; ល្អ; មធ្យម; និង ខ្សោយ ស្មើនឹង 0,១៥; 0,២៥; 0,៤០; និង 0,២០ រៀងគ្នា។

ក. តើតម្លៃរំពឹងទុកនៃប្រាក់លើកទឹកចិត្តប្រចាំខែស្មើនឹងប៉ុន្មាន?

ខ. តើគម្លាតស្តង់ដារនៃប្រាក់លើកទឹកចិត្តប្រចាំខែស្មើនឹងប៉ុន្មាន?

ឧទាហរណ៍

ដំណោះស្រាយ

យើងអាចសង្ខេបព័ត៌មានដែលមានជាតារាងដូចខាងក្រោម៖

ប្រាក់លើកទឹកចិត្ត (ជាដុល្លារ)	ចំណាត់ថ្នាក់	ប្រូបាប៊ីលីតេ
១០០	ល្អប្រសើរ	០,១៥
៦០	ល្អ	០,២៥
៣០	មធ្យម	០,៤០
០	ខ្សោយ	០,២០

ឧទាហរណ៍

ក. គណនាតម្លៃរំពឹងទុកនៃប្រាក់លើកទឹកចិត្តប្រចាំខែ

តាមរូបមន្ត៖

$$E(X) = \sum x_i P(X = x_i)$$

ដើម្បីសម្រួលការគណនា, យើងតាង x ជាអថេរ “ប្រាក់លើកទឹកចិត្ត” និងសង់តារាងដូចនៅស្ថាយបន្ទាប់។

ឧទាហរណ៍

x_i	$P(X = x_i)$	$x_i P(X = x_i)$
១០០	០,១៥	១៥
៦០	០,២៥	១៥
៣០	០,៤០	១២
០	០,២០	០
សរុប		៤២

តាមតារាងខាងលើ, យើងបាន $E(X) = ៤២$ ដុល្លារ។

ដូច្នេះ តម្លៃរំពឹងទុកនៃប្រាក់លើកទឹកចិត្តប្រចាំខែស្មើនឹង ៤២ ដុល្លារ។

ឧទាហរណ៍

ខ. គណនាគម្លាតស្តង់ដារនៃប្រាក់លើកទឹកចិត្តប្រចាំខែ

តាមរូបមន្ត៖

$$SD(X) = \sqrt{\sum (x_i - \mu)^2 P(X = x_i)}$$

ដើម្បីសម្រួលការគណនា, យើងសង់តារាងដូចនៅស្នាយបន្ទាប់។

ឧទាហរណ៍

x_i	$P(X = x_i)$	$(x_i - \mu)^2 P(X = x_i)$
១០០	០,១៥	៥០៤,៦០
៦០	០,២៥	៨១,០០
៣០	០,៤០	៥៧,៦០
០	០,២០	៣៥២,៨០
សរុប		៩៩៦

តាមតារាងខាងលើ, យើងបាន $SD(X) = \sqrt{៩៩៦} = ៣១,៥៦$ ដុល្លារ។

ដូច្នេះគម្លាតស្តង់ដារនៃប្រាក់លើកទឹកចិត្តប្រចាំខែស្មើនឹង ៣១,៥៦ ដុល្លារ។

៤. ប្រភេទបំណែងចែកប្រូបាប៊ីលីតេ របស់អថេរដាច់

ប្រភេទបំណែងចែកប្រូបាប៊ីលីតេរបស់អថេរដាច់

មាន បួន ប្រភេទសំខាន់ៗ៖

- បំណែងចែកឯកសណ្ឋាន (Uniform Distribution)
- បំណែងចែកទ្វេធា (Binomial Distribution)
- បំណែងចែកព័រសុដ (Poisson Distribution)
- បំណែងចែកអ៊ីពែរធរណីមាត្រ (Hypergeometric Distribution)

បំណែងចែកឯកសណ្ឋាន

បំណែងចែកឯកសណ្ឋាន របស់អថេរដាច់ (តាងដោយ x) មានលក្ខណៈសម្គាល់ពីរយ៉ាង បន្ថែមពីលក្ខណៈសម្គាល់ទូទៅដែលបានបង្ហាញខាងលើ៖

- តម្លៃដែលអាចទៅរួចរបស់អថេរ x មានចំនួនកំណត់ (Finite)
- ប្រូបាប៊ីលីតេនៃព្រឹត្តិការណ៍ដែលអថេរ x ស្មើទៅនឹងតម្លៃណាមួយក៏ដោយ ស្មើនឹងផលចែករវាងចំនួន ១ និងចំនួនតម្លៃទាំងអស់ដែលអាចទៅរួច (n) របស់អថេរ x ។

បំណែងចែកឯកសណ្ឋាន

សម្រាប់អថេរដាច់ (តាងដោយ X) ដែលមានបំណែងចែកឯកសណ្ឋាន, រូបមន្តសម្រាប់ គណនាតម្លៃរំពឹងទុក និង គម្លាតស្តង់ដារ មានដូចខាងក្រោម៖

$$E(X) = \mu = \sum_{i=1}^n x_i P(X = x_i) = \frac{n+1}{2}$$

$$SD(X) = \sigma = \sqrt{\frac{n^2 - 1}{12}}$$

បំណែងចែកឯកសណ្ឋាន

ឧទាហរណ៍. គ្រាប់ឡុកឡាក់មានមុខប្រាំមួយ។ មុខនីមួយៗ មានតម្លៃចាប់ពីលេខមួយ ដល់លេខប្រាំមួយ។ ដូច្នោះ យើងបានព្រឹត្តិការណ៍សាមញ្ញចំនួនប្រាំមួយ។ តើលទ្ធផលដែលអាចកើតឡើងបន្ទាប់ពីការបោះគ្រាប់ឡុកឡាក់ ជាអថេរដែលមានបំណែងចែកដូចម្តេច? តើតម្លៃរំពឹងទុក និងគម្លាតស្តង់ដាររបស់ “លទ្ធផលដែលអាចកើតឡើងបន្ទាប់ពីការបោះគ្រាប់ឡុកឡាក់” ស្មើនឹងប៉ុន្មាន?

ចម្លើយ៖ លទ្ធផលដែលអាចកើតឡើងបន្ទាប់ពីការបោះគ្រាប់ឡុកឡាក់ ជាអថេរដែលមានបំណែងចែកឯកសណ្ឋាន។ តម្លៃរំពឹងទុករបស់អថេរ ស្មើនឹង ៣,៥ ហើយ គម្លាតស្តង់ដាររបស់អថេរ ស្មើនឹង ១,៧១។

បំណែងចែកទ្វេធា

អថេរដែលមានបំណែងចែកទ្វេធា មានលក្ខណៈដូចខាងក្រោម៖

- អថេរនោះ ជាលទ្ធផលជោគជ័យ នៃការពិសោធមួយ ដែលមានការសាកល្បងឯករាជ្យ និងដូចគ្នា (Independent and Identical Trials) ចំនួន n ដង។
- ការសាកល្បងនីមួយៗ មានលទ្ធផលតែពីរប៉ុណ្ណោះ ដែលឱ្យឈ្មោះថា លទ្ធផលជោគជ័យ និងលទ្ធផលមិនជោគជ័យ។
- ប្រូបាប៊ីលីតេនៃព្រឹត្តិការណ៍ដែលការសាកល្បងបង្ហាញលទ្ធផលជោគជ័យ និងប្រូបាប៊ីលីតេនៃព្រឹត្តិការណ៍ដែលការសាកល្បងបង្ហាញលទ្ធផលមិនជោគជ័យ នៅរក្សាដដែលសម្រាប់ការសាកល្បងនីមួយៗ។

បំណែងចែកទ្វេធា

ការពិសោធខាងលើ គឺមានលក្ខណៈស្របតាមនិយមន័យ របស់គណិតវិទូជនជាតិស្វីស

James Bernoulli ។

ខាងក្រោមនេះ ជាឧទាហរណ៍មួយចំនួននៃការពិសោធដែលស្របតាមនិយមន័យ របស់

James Bernoulli ។

- បុគ្គលិកម្នាក់ ធ្វើដំណើរ ឬមិនធ្វើដំណើរ តាមប្រព័ន្ធដឹកជញ្ជូនសាធារណៈ
- និស្សិតម្នាក់ ដាក់ពាក្យ ឬមិនដាក់ពាក្យ ចូលសិក្សាថ្នាក់អនុបណ្ឌិត

បំណែងចែកទ្វេធា

សម្រាប់អថេរដាច់ (តាងដោយ x) ដែលមានបំណែងចែកទ្វេធា, ប្រូបាប៊ីលីតេនៃ ព្រឹត្តិការណ៍ដែលអថេរ x ស្មើទៅនឹងតម្លៃណាមួយ មានរូបមន្តដូចខាងក្រោម៖

$$P(X = x) = \binom{n}{x} p^x (1 - p)^{n-x} = \frac{n!}{x! (n - x)!} p^x (1 - p)^{n-x}$$

ក្នុងនោះ៖

- x ជាចំនួនលទ្ធផលជោគជ័យ បន្ទាប់ពីការសាកល្បងចំនួន n ដង នៅក្នុងការពិសោធន៍
- n ជាចំនួនសរុបនៃការសាកល្បងឯករាជ្យនៅក្នុងការពិសោធន៍
- p ជាប្រូបាប៊ីលីតេនៃព្រឹត្តិការណ៍ដែលការសាកល្បងបង្ហាញលទ្ធផលជោគជ័យ

បំណែងចែកទ្វេធា

ដោយឡែក រូបមន្តសម្រាប់គណនាតម្លៃរំពឹងទុក និងគម្លាតស្តង់ដារ មានដូចខាងក្រោម៖

$$E(X) = np$$

$$SD(X) = \sqrt{np(1 - p)}$$

ក្នុងនោះ៖

- n ជាចំនួនសរុបនៃការសាកល្បងឯករាជ្យនៅក្នុងការពិសោធមួយ
- p ជាប្រូបាប៊ីលីតេនៃព្រឹត្តិការណ៍ដែលការសាកល្បងបង្ហាញលទ្ធផលជោគជ័យ

ចំណេញចែកចេញ

ឧទាហរណ៍. ឆ្លងកាត់បទពិសោធន៍អតីតកាល អ្នកគ្រប់គ្រងហាងទំនើបសន្មតថា អតិថិជនចំនួនប្រហែល ៧៥% នឹងប្រើ Credit Card ដើម្បីទូទាត់ថ្លៃទំនិញ។ ប្រសិនបើ មានអតិថិជន ៣ នាក់ កំពុងតម្រង់ជួរដើម្បីទូទាត់ថ្លៃទំនិញ, តើប្រូបាប៊ីលីតេនៃ ព្រឹត្តិការណ៍ដែលអតិថិជនមួយនាក់ ក្នុងចំណោមបីនាក់ ទូទាត់ថ្លៃទំនិញ ដោយប្រើ ប្រាស់ Credit Card ស្មើនឹងប៉ុន្មាន? តើតម្លៃរំពឹងទុក និងគម្លាតស្តង់ដារ នៃចំនួន អតិថិជន ដែលទូទាត់ថ្លៃទំនិញ ដោយប្រើប្រាស់ Credit Card ស្មើនឹងប៉ុន្មាន?

ចំណេញចែកទ្វេដង

ចម្លើយ.

ប្រូបាប៊ីលីតេនៃព្រឹត្តិការណ៍ដែលអតិថិជនមួយនាក់ ក្នុងចំណោមបីនាក់ ទូទាត់ថ្លៃទំនិញ ដោយប្រើប្រាស់ Credit Card ស្មើនឹង 0,១៤។

តម្លៃរំពឹងទុក នៃចំនួនអតិថិជន ដែលទូទាត់ថ្លៃទំនិញ ដោយប្រើប្រាស់ Credit Card ស្មើ នឹង ២,២៥ ឬ ប្រហែល ២ នាក់។

គម្លាតស្តង់ដារ នៃចំនួនអតិថិជន ដែលទូទាត់ថ្លៃទំនិញ ដោយប្រើប្រាស់ Credit Card ស្មើនឹង 0,៧៥ ឬ ប្រហែល ១ នាក់។

បញ្ឈប់មេរៀនត្រឹមនេះ!

នៅសប្តាហ៍បន្ទាប់ យើងនឹងសិក្សាពី បំណែងចែកព័រសុង។